

Жарко Бошњаковић

ФУНКЦИЈЕ И ЗНАЧЕЊА НОМИНАТИВА У ГОВОРУ СЕЛА БИНАЧ И КЛОКОТ У ГОРЊОЈ МОРАВИ

У раду се анализира место номинатива у падежном систему, његова структура, функције и значења у говору двају села (Бинач и Клокот) у Горњој Морави. Конкретно, разматрана је употреба номинатива: 2.1. у функцији субјекта (субјекатски номинатив), 2.2. у функцији предикатива (предикатски номинатив), 2.3. у функцији осталих падежних значења и 2.4. у парцелатима. С обзиром на то да је падеж првенствено синтаксичка категорија, не чуди чињеница да је дошло до обличког синкретизма падежа, те да се основни облик именице, номинатив, може факултативно појавити у функцији осталих падежа у стандарду или општег у овом говору: *флаша ладна вода* Кл, *Мора свака субота* да ђдем у Ђилане обавезно Би, *А кој ти вољ'и браћо, браће!* Би.

Кључне речи: српски језик, дијалектологија, балканологија, призренско-јужноморавски дијалекат, говор Горње Мораве (села Бинач и Клокот), синтакса, употреба номинатива.

This paper analyzes the place of the nominative in the case system, its structure, functions and meanings in the speech of some villages (Binač and Klokot) of Gornja Morava. In particular, the use of nominative was considered: 2.1. in the function of subject (the subject nominative), 2.2. in the function of predicate (a predicate nominative), 2.3. in the function of other case meanings and 2.4. in parcels. Given that case is primarily a syntactic category, it is not surprising that a formal syncretism of the cases has occurred, and that the basic form of nouns, the nominative case, can optionally appear in the function of other cases in the standard language or the general case in this speech: *fláša ládna vóda* Kl, *Móra sváka subóta* da ġdem u Ģilane obavézno Bi, *A kój ti vól'i brát, brate!* Bi.

Key words: Serbian language, dialectology, Prizren-South Moravian dialect, Gornja Morava dialect (villages Binač and Klokot), syntax, use of nominatives.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ. У раду се анализира место номинатива у падежном систему, његов структурни лик, функције и значења у говору двају села Горње Мораве, Бинач (Би) и Клокот (Кл), у витинској општини Косовскопоморавског округа. При анализи водићемо рачуна о употреби номинатива у стандарду и говору Горње Пчиње, Параћинског Поморавља и Левча. За карактеристике номинатива у стандарду користићемо се студијом Иване Антонић *Синџакса и семантика њадежа* (Антонић 2005: 119–300), посебно делом који се односи на номинатив (123–127). Податке о његовим особинама у народним говорима узимаћемо из синтаксичких студија посвећених употреби падежа у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014), Левча (Симић 1980) и Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003). За ове студије одлучили смо се зато што се баве само синтаксичким проблемима, те не морамо по монографским описима и дијалекатским текстовима да трагамо за цртама које нас интересују, мада је и то некада веома потребно. Затим, у нашој традиционалној дијалектологији мало је студија посвећених синтаксичким проблемима. Неке од њих баве се говорима са синтетичком деклинацијом, друге се баве најближим говорима, косовско-ресавским, у којима је почео процес аналитизације,

тј. јављање акузатива у функцији општег падежа, али се оне не баве употребом номинатива. Дакле, наведене студије су нам корисне због чињенице да се баве и употребом номинатива, и то у говору Горње Пчиње, области која је веома блиска нашим пунктовима, али и у говорима косовско-ресавског дијалекта, који се може сматрати прелазним када је у питању смена архаичне синтетичке у новију аналитичку деклинацију. Ове две последње студије су корисне јер се на основу њих могу реконструисати етапе продора аналитичких облика, што је на другом корпусу показано у раду Андреја Собољева (Собољев 1991).

1.1. КАРАКТЕРИСТИКЕ НОМИНАТИВА У СТАНДАРДУ. Номинатив, генитив и акузатив спадају у групу централних падежа пошто први има функцију субјекта у реченици, а друга два директног објекта¹. Номинатив се јавља и као

¹ Постоје и друге класификације падежа (Тополињска 2002). У једној од њих, централни падежи су номинатив, датив и акузатив. У тој класификацији се пошло од аутора текста који најпре бира њен главни конституент, тј. предикат који успоставља релације с осталим реченичним члановима, а говорник бира њихове површинске формализаторе. Дакле, у овој теорији веома је битно да ли су ентитети који се везују за предикат (људска) бића или предмети, те се на основу тога одређују и прототипична правила. Ако је учесник неке релације људско биће, она именска група (синтагма или фраза) којом се оно именује у огромној већини стоји у номинативу (*Пејтар* пише писмо. *Пејтар* пева). Ако то људско биће не контролише релацију, онда се именска фраза којом се оно именује налази у дативном односу (Не треба *ми*; *Њему* се спава). Ако у релацији учествују два људска бића, онда најчешће фразе којима се она именују стоје у номинативном и дативном односу, при чему је активни учесник у номинативу, а онај према коме је усмерена акција у дативу. Тако би номинатив био падеж првог људског бића, а датив другог.

Када су у питању не-бића, акузатив би био падеж првог материјалног предмета, а инструментал другог, при чему директни објекат у реченици (Мајка храни *гејје*) има улогу прототипичног неоживљеног предмета. Локативом се именују и статичке и динамичке релације, обележене неким од предлога, при чему лексичко значење самог предиката одлучује о томе да ли је у питању локациона или директивна конструкција. Досад смо посматрали падеже који зависе од предиката, а беспредлошки генитив је падеж који зависи од друге именске речи у синтагми, док се неки примери зависни од предиката (*лицийи слободe*) могу тумачити као показатељи семантички мотивисане варијанте акузативног односа. Предлошки генитив би био варијанта локативног односа.

Ми ћемо овом приликом видети шта антропоцентричан приступ падежима каже о номинативу и предикативу. На примеру нашег говора можемо констатовати да је он сачувао обличку самосталност само у једнини именица женског (*мајка* – мајку) и мушког рода на *-а* (*Илија* – Илију) и именица мушког рода којима се именују бића (*Стојан* – Стојана, *Њајко* – татка), док је у осталим случајевима дошло до синкретизма облика. Међутим, као и за друге падеже, у којима је присутан аналитизам, наставци су ирелевантни пошто се падежи сматрају ситаксичким категоријама. Предикат налаже да се први актант јави у основном облику, без предлога или других обавезних детерминатора, а он утиче на лице, број и род главног конституента реченице. Ако дође до синкретизма облика, разлика између номинатива и акузатива се одређује на основу лексичке семантике предиката и на основу линеаризације реченичних чланова у словенским језицима (SVO). Међутим, говорник може различито да хијерархизује учеснике релације и да се не јави устаљена структура просте реченице.

По овој теорији не постоји општи падеж, већ само синкретички облик именице који ступа у различите падежне односе. Ми ћемо се у самој анализи, како је то уобичајена пракса у нашој дијалектологији, ипак користити тим термином, али и неким елементима ове теорије.

Овде желимо да напоменемо да постоје и други начини за изражавање обличке самосталности номинатива. Тако нпр. у бугарском језику именице мушког рода у функцији субјекта употребљавају се са дужим чланом, а у осталим функцијама са краћим: *Шофьоръѝ* кара кола. *Лекаръѝ* лекува.: Чакам *шофьора*. Говоря с *лекаря* (Гинина и др. 1965: 48).

лексички део именског предиката. Њиме се не може исказати било које друго конкретно значење, за разлику од стања у неким народним говорима. У српском стандарду он је слободан падежни облик будући да се употребљава без обавезних детерминатора и предлога, што није случај у неким говорима, нарочито када је у питању употреба предлога. Дакле, многе теорије које вреде за један словенски језик (руски) нису у потпуности прихватљиве у другом (српски) или правила заснована на корпусу стандардног језика могу знатно да се разликују од онога што је обично у неком говору или дијалекту. Значи, у дијалектолошким радовима не треба полазити од стандарда и утврђивати сличности или само разлике, већ сагледати цео систем употребе овог падежа у испитиваном говору. Свакако да су неопхода и поређења са стањем у околним говорима, па и у стандарду, нарочито ако долази до интерференције два система.

1.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ НОМИНАТИВА У НЕКИМ НАРОДНИМ ГОВОРИМА. О карактеристикама номинатива, као што смо рекли, говорићемо на основу горе споменуте три синтаксичке студије. Њихово разматрање почињемо хронолошким редом како бисмо видели да ли се ширио инвентар проблема у вези с употребом номинатива, али и да ли су се сем дескрипције примењивале и друге методе у анализи.

У својој *Синџакси левачкој говора* Радоје Симић обрађује и номинатив (Симић 1980: 19–26). Аутор даје релативно богату грађу, али је изостала опширнија анализа примера. Анализиран корпус могли бисмо поделити у две целине: ону у којој је употреба номинатива условљена граматичким системом, тј. предикатом, и ону у којој се он користи у наративном дискурсу, обично у беспредикатским конструкцијама. Најпре ћемо указати на конструкције са различитим типовима предиката. Аутор на почетку предикативну функцију само илуструје примерима не дајући њихову анализу. Ту су примери са копулом (Ја сам *Банџћанин*) и са семикопулативним² глаголима (напрѣвио се *Гр̣к*; и сѧд^т се зѧву *Гр̣ци*). Затим следи беспредикатска употреба номинатива, која је исто тако углавном документована примерима с изостављеном копулом (А нѧма овѧко [jе]³ *ѧир*, [→овако је пут] пѧт, па гѧр [jе] ѧпет ѧйва) и другим парцелатима (Нѧма е жѧна, дѧђе дѧда. *Дѧга ѧдѧав*; *Нѧиѧѧа*, сарѧнѧли ѧѧга; *Мѧ*, брѧ!), од којих су неки са наглашеном експресивном нотом (Па нѧје шѧјѧ, *кѧка мѧѧѧина*, него на прѧсте!), а други су различити типови реформулација исказа (Дѧбијемо сљѧку од^т кѧће: *Жѧка*, брѧѧѧѧѧѧ ми, жѧна ми и сѧсѧѧѧѧ; *Кукњѧва тѧ* – мѧ свѧ кѧѧѧѧѧѧ; *слѧнѧна* колик-ѧћеш).

Аутор се потом враћа на предикатске конструкције, и то на оне са глаголима егзистенцијалног значења (*бијти* и *имати*). Највећи број примера се

Предикатив има само адскриптивну функцију, тј. њиме се нешто приписује субјекту. Он је лексичка допуна копуле или семикопулативног глагола. У нашем корпусу он се увек слаже у роду, броју и падежу са номинативом. Он се овом функцијом издаваја из других падежних односа, а у језицима са чланом никада не може бити одређен њиме, као што се ни у српском не може рећи *Он је *лејли* (Тополинска 2002: 10 и 8).

² Terminologija koju koristimo u predstavljaju ove studije uglavnom nije korišćena u NJOJ.

³ Ове интервенције и трансформације не налазе се у наведеној студији, већ их је дао аутор овог рада.

односи управо на њих. Из грађе се види да је више примера са глаголом *имайџи*, него са *биџи* у функцији предиката, што је у складу са ареалом егзистенцијалних конструкција с овим глаголима. Аутор углавном прати конкуренцију падежних облика, тј. употребу номинатива или генитива у субјекатској позицији. Са глаголом *биџи* у афирмативном облику чешћи је номинатив (*Лѣвчѣни* су били дѣста), а са негативним, генитив (Оно да нѣје *казѣна*, да нѣје *шѣлѣ*, јѣдно, дрѹго, дѣ ћемо д ѣјемо).

Код конструкција са глаголом *имайџи* више фактора утиче на избор једног од падежа. Када именице не подлежу квантификацији, а њима се именује постојање уопште (*иѣрѣнка* ѣма свѣки дѣн) или конкретно на неком месту (Њма л тѹ *ѣзга*), тада се користи само номинатив. Тако је и када је именица праћена одредбама *јѣган* (ѣма *ѣган* *ѣдѣшок*) и *неки* (ѣма *нѣка* *ливѣга*). Ако су у питању именичке заменице, тада се срећу оба падежа (имѣло тѹ *нѣшѣо*; Ел ѣма *нѣки* да продѣѣ / *Кѣѣа* ѣма тѹ).

Када именице подлежу квантификацији, јављају се оба падежа (ако ѣма *вѣда*, ѣно истѣче дѣл / имѣло *свѣѣа*), при чему је у множини чешћи номинатив (Имѣли *Цѣпани* *нѣки*). Конструкције са личним заменицама, по природи ствари, не могу имати егзистенцијално значење, већ искључиво локационо (Њма л *ѣа*), а с именицом долази до удвајања логичког субјекта (Њма л *ѣа* *Рѣдѣко*).

У негираним конструкцијама са глаголом *имайџи* јавља се номинатив када се именица употреби у једнини уместо у множини и када не може да дође до квантификације (нѣма нѣгде *ѣѣн* у зѣбрѣну), а у осталим се случајевима јављају оба падежа (нѣма *смѣна* да дѣђе / нѣма *крѣја*), при чему је чешћи номинатив, као и када је именица у множини (нѣсу имѣли *сѣдѣви* / Нѣма *Тѣрака* нѣгде). Нормално, када се именице могу квантификовати, нешто чешће се користи генитив (*лѣба* нѣгде нѣма). Именице са детерминаторима срећу се у оба падежа (за мѣне *нѣкака* *ѣрѣѣрека* нѣје имѣла / *ниѣднѣѣа* *чѣвѣка* нѣје имѣло кѹ нѣе заплѣако), а именичке заменице чешће у номинативу (да нѣма *нѣки* на тѣван / нѣе имѣло *нѣкоѣа*). И уз негирани глагол лична заменица је у генитиву, а може се јавити и именица у номинативу: нѣма *ѣа* нѣгде (*Рѣко*). Уз глагол *несѣѣѣи* чешћа је употреба генитива (*хрѣнѣ* свѣ вѣше нестѣе / чѣм нестѣне *снѣѣ*). Уз презнетативе именица је обично у номинативу (ѣво *кѣѣи*), а између речце и ње може се јавити енклитички облик у дативу (ѣно *ти* *цѣла* *зѣмѣа*) или у генитиву (ѣво *ѣ* *Милѣва*). Када се уз презентатив користи само енклитички облик, он је у генитиву (ѣво *ѣа* тѹ).

На крају аутор закључује да је употреба номинатива у левачком говору нешто шири него у књижевном језику, и то у конструкцијама са генитивом у позицији логичког субјекта реченице (Симић 1980: 26).

Друга по реду студија *Уѣѣѣреба ѣѣѣѣѣних облика у ѣовору Параѣинскоѣ Помѣравѣа*, ауторке Софије Милѣрадовић исто се бави и употребом номинатива (Милѣрадовић 2003: 37–49). У уводном делу, поред устаљених ставова о номинативу да он обележава именицу у свом основном и независном положају у реченици, наводи се и прототипска семантичка карактеристика номинатива као адвербијалног падежа. Наиме, он је падеж првог учесника (људског бића) у говорном догађају.

Стање у испитиваном говору се слаже с оним у стандардном када је у питању субјекатска и предикатска функција. Међутим, као и у говору Левача, он шири поље употребе и на остале падежне конструкције, а нарочито оне са генитивом. Ауторка констатује да неће наводити примере са номинативом у функцији субјекта, а оне у улози предикатива потврђује малим бројем примера (свекрва била *уговџца*; мѣн срамѡта да ме ѡна ви́че *снаџца*).

У егзистенцијалним конструкцијама са глаголом *имаџи* и *биџи* у значењу 'постојати', у афирмативној и негативној форми користи се номинатив јединине и множине. Генитив се само по изузетку јавља у конструкцијама са глаголом *имаџи*, и то код именица које су подложне квантификацији, али и које нису (тамо йма *на̀рѡда*, *свеџа*). Речено је да се номинатив из личних конструкција пренео у безличне и да се њима реферише о потојању неког ентитета у утилитарне сврхе, при чему се некада осети и јача нијанса саме егзистенције или партитивности. Након ових корисних напомена следи навођење грађе са глаголом *имаџи* и *биџи* у потврдном облику, а потом у негативном. Указује се на личне и безличне конструкције у различитим глаголским облицима и на функцију логичког субјекта номинатива у конструкцијама где би био обичан генитив у стандарду. Указано је и на конструкције са двоструком негацијом (ни́каки *си́ра́нац* нѣма; ни́где *жи́ва ду́ща*; ни́где ни *ма́јка* ни *ѡџац*), с презнтским кондиционалом (да ми ни́је *ова́ љнук*) и на оне у устаљеном изразу (нѣма *ва́јга*).

Номинатив, поред генитива, забележен је и у партитивним конструкцијама (*тепсџа са́рма* бѣла; *два́ ѣктора* зѣмља бѣла та́мо, *пѹно* *де́ца* бѣло).

Номинатив у функцији темпоралног генитива није тако чест и има експресивну ноту (*це́ла ѿѡдина* се де́те повѣја).

Овај падеж се среће и са заменицом *џѣа* 'колико је некога/нечега' (*џта́ је ра́дници* до́шло).

Уз демонстративне партикуле не јавља се субјекатски генитив, већ само номинатив (ѣто *кѹ́ћа*; ѣто *ти* *ѣ́рка* тѹ; те́ *су* *де́ца* та́м; ѣво *га* *Љубѣџа*). У овој последњој конструкцији различито се гледа на улогу енклитичког облика личне заменице. Неки сматрају да је она ту интензификатор, а ауторка да она „појавом општег падежа није редундантна, већ да је она ту делексикализовани елемент са одређеном граматичком функцијом, тј. она преузима на себе синтаксичку функцију генитивног наставка, надомешћује га (Милорадовић 2003: 46). Забележене су и конструкције са редупликацијом типа (*војни́к га* нѣма и ка́мо ти *га* *друѣ́р*). Слажемо се с ауторком да се именичком речју, како она каже, „идентификује” енклитика личне заменице или се рематизује тема уведена енклитиком.

Хипокористици типа *Раде*, *Драџи*, у функцији директног објекта могу задржати облик номинатива (д-й́деш да позовѣ́ш јѣднога *Ра́де* – можда према *Н геџе* – *Г геџеџа* – *А геџе*).

На крају анализе грађе, наведени су примери који су интересантнији са стилистичког него са синтаксичког аспекта: ѡно *на́рог!* па *мо́мци*, па *дево́јке*, па *йѣ́сма*, па *иѣ́ра́нке*.

У закључку, након сумирања резултата, ауторка износи разлоге за експанзивно ширење номинатива на рачун генитива. На првом месту то је „растакање” деклинационог система у говорима околине Параћина. Затим,

номинатив је као основни облик именице био најпогоднији да замени генитив јер се у тој позицији није могао наћи општи падеж који је обележен у Ајд. именица ж. и м. р. на *-a*. С обзиром на то да су у анализираним примерима именице биле у субјекатској функцији, логично је да се падеж логичког субјекта, генитив, замени падежом граматичког субјекта, номинативом. И последњи разлог ауторка види у чињеници да номинатив као падеж „првог човека” у комуникативној хијерархији конкурише генитиву као падежу „другог човека”. За разлику од стања у говору Левча, у којем се номинатив шире употребљава него у књижевном језику у позицији логичког субјекта, тј. генитива, говор Параћинског Поморавља готово искључиво користи номинатив у егзистенцијалним и партитивним исказима с глаголима *биџи* и *имаџи* у потврдном и одричном облику (Милорадовић 2003: 49).

Тежиште анализе употребе номинатива у трећој студији *Синџакса њадежа у њовору Горње Пчиње* је управо на оним конструкцијама које се не појављују у стандарду. Такође, грађа се пореди и са једним косовско-ресавским говором, говором Параћинског Поморавља, у којем је процес анализације деклинације веома узнатредавао. Номинатив поред функције субјекта и именског дела предиката, може да има и друге службе и значења. Тако се у говору Горње Пчиње он јавља у следећим конструкцијама (Јуришић 2014: 378–386):

(а) уз семикопулативни глагол: *зѣље* га *викáмо* / *сва́ћо* ме *вѣка* поради *ћерку*; *Бла́јоја му њмеше*; (б) уз гл. с егзистенцијалним значењем: *валѣџри* у туј воденицу *џма*; кад је *имало вѣмѣџри*; и *не́ма сѣџс*; *мѣка је билó*, при чему су предикати с *имаџи* фраквентнији од оних са *биџи*; (в) уз квантификаторе: *мѣсо* си óстана, *пѣн таџѣр*; *деџа* има *пуно*; (г) уз речцу *као*: *он* си спѣје *као во́л*; али и: *као ѡѣбе* *џма* плави *очи*; (д) уз презентативе: *евѣ* ми *сѣџџ*; *ете-ѡ-ѡј прс*; *ете* га *комѣџја*; (ђ) уз енклитичке облике заменица у акузативу: *Нема ѡу Блаџица*; *ка́м* ти *ѡу краваџа*; (е) у синтагми *сѣџрах ме*: *стра́* га, не смѣја; *мѣне* ме *стра́*; *а ја́* ме *стра́*; (ж) у беспредикатским реченицама: *бе́ше сѣмнáло*, *де́н*; *а коби́ла – во́да*, како да је бањана и (з) редуплициран субјекат: *сáндџк*, *он* заклóпен; *они*, *деџа*, малѣчки.

У закључку се само побројавају главније конструкције у којима се, уместо неког другог падежа у стандарду (генитива), јавља номинатив.

Овом приликом морамо, због резултата међујезичке интерференције, споменути и монографију Луке Вујовића *Мрковићки дијалекаџи* у којој се констатује да се, под утицајем албанског⁴, у говору уз номинатив може јавити

⁴ За разлику од већине индоевропских језика, албански има могућност да се уз номинатив јаве предлози *nga* и *te(k)*. Писац докторске дисертације, *Значење ѡредлоја у албанском и српском језику*, Мерица Кријежи, наводи мишљења албанских лингвиста да су семантичко-синтаксичке конструкције номинатива са предлозима проистекле из чињенице да наведени предлози имају функцију копулативних речи (AGALIU и др. 2005: 383), док други тврде да је ту заправо реч о везницима који су постали предлози захваљујући елиптичним конструкцијама (ЏЕЛИКУ 2006: 221). Из наведених примера и њихових трансформација видимо да се њима уводи релативна месна реченица са копулом или семикопулативним глаголом: *shkova te pusi* ‘otišla sam do bunara’, *vij nga lumi*, ‘dolazim sa reke’ < [→*shkova tek është pusi* ‘otišao sam (tamo) gde je / gde se nalazi bunar’], [→*dolazim (odatle) gde je reka*] (KRIJEZI 2012: 38–39). Иначе, семантика ових конструкција, нарочито са првим предлогом је веома богата. Сматра се да је предлог *nga* један од предлога са највише значења (KRIJEZI 2012: 38–60).

предлог *īe* (од упитног прилога за место *kъdē*). Таква конструкција одговара генитиву са предлогом *ког* (Ту *īe-м̃а^омија* = Ту *ког џамије*) или дативу с предлогом *к* (Пођосмо *īe-м̃а^омија* на Куње. = Пођосмо *ка џамији* на Куњу) у стандардном језику (Вуловић 1969:269–270). У нашем корпусу ту је уобичајен општи падеж са предлогом *куг(e)* (од прилога *kъdē*): *куг м̃а^омију* имá кѹћу; па ѝдим *куг онѡѡа Сáву* опанч'ара Би; ...па на кѹма му нѡсу тáмо *куѡѡ цркви* да ј"ѣде Кл.

Говор села Бинач и Клокот припада призренско-јужноморавском дијалекту⁵, што значи да је инвентар падежних облика у њима веома редукован, тј. сведен је на номинатив, вокатив и општи падеж. Међутим, могу се срести и други остаци синтетичких облика (*Мѡл'еѡу* ће му кажем јá к ће дѡђе Би, А мѡ смо га ѝнога *сѡрѡцу* брата имáли Кл; фáла *Бѡѡу*; *живѡѡѡа* ми), чији се инвентар разликује од говора до говора у овом дијалекту.

1.3. О МЕТОДАМА РАДА. У раду ћемо користити дескриптивни, компаративни и контарстивни метод, што значи да ћемо захваљујући релативно богатој грађи описати употребу номинатива у наведеним пунктовима, затим упоредити са стањем у П-ЈМ говорима и неким К-Р, а потом контрастирати са стањем у стандарду. Када будемо у могућности, позваћемо се и на стање у грчком и албанском језику. На крају анализе, методом синтезе, доћи ћемо до општијих закључака. Овакав приступ је уобичајен у нашој дијалектолошкој литератури (Жугић 2010: 23). Да бисмо открили семантичку или дубинску структуру реченице, користићемо се и трансформационим методом. Да би се лакше разумела порука реченице, трансформ ће бити дат на стандардном језику. Рекли смо већ да ћемо у анализи користити и неке термине антропоцентричне теорије у тумачењу падежа.

1.4. О КОРПУСУ. Колега Станислав Станковић је 1998. године у селу Клокот снимио говор брачног пара Маринковић, Живке (1932) и Новице (1932). Године 2003. боравио је у Биначу и поново у Клокоту и том приликом у првом селу снимио говор троје информатора из породице Милкић: Сокола (1928), Јелице (1934) и Милорада (1935), а у другом казивање Живке Маринковић (1932). У разговору су учествовали, тј. постављали питања и: Миодраг Милкић, тридесетогодишњак, Дејан Москић, студент из Врбовца и мр Сања Златановић, истраживач сарадник у Етнографском институт САНУ. Њихова питања су дата у угластим заградама [...?], док су трансформи исто дати у

Још један балкански изолат, грчки језик, има могућност да се уз номинатив појави неки од предлога *από* 'од' или *για* 'за' (в. и нап. 9). Ти предлози стоје испред придева (*μικρός* 'мали, млад', *ωραίος* 'леп'), неких заменица (*μόνος μου* 'сам') и именица (*γιατρός* 'лекар', *δάσκαλος* 'учитељ', *υπουργός* 'министар'). Они су лексичка допуна семикопулативних глагола, а на синтаксичком плану имају функцију одредби за време (Μπήκης *από μικρός* / *από μικρό στα βάσανα*. 'Ушао си *од малена* у невоље'), начин (Αποφάσισε *από μόνος του* να φύγει από το σπίτι. 'Одлучио је *сам (сам од себе)* да оде од куће'), циљ због којег се нешто дешава (Πάει *για γιατρός*. 'Иде за доктора', *Σπουδάζει για δάσκαλος*. 'Студира за учитеља'). Њима се приписује субјекту: подесност, даровитост или нека особина (Δεν κάνει *για δάσκαλος*. 'Није за учитеља' [→Не поседује компетентност, дар, особину да би био добар учитељ]), сличност са неким (Δεν μοιάζει *για υπουργός*. 'Не личи на министра'), лажна особина или стање (Περνάει *για ωραίος*. 'Сматра себе лепим / Мисли да је леп') (Бабињотис 2002: 234–235 и 413).

⁵ Главније црте говора в. код Станковић 2010а: 523–525; 2010б: 140–141; 2010в: 162–163.

угластим заградама, али са стрелицом испред трансформисаног исказа [→...]. Сви испитивачи су носици испитиваног или веома сличног идиома, те су и њихова питања била предмет наше анализе.⁶

Колега Станковић је транскрибовао текстове и с уводним напоменама о говору припремио у различитим периодима (2003, 2008 и 2009), али су публиковани тек 2010 (Станковић 2010а; 2010б; 2010в). Аутор овога рада је извршио тоталну ексцерпцију грађе за опис говора Горње Мораве, али и за сагледавање балканистичких црта у њему и говорима Скопске Црне Горе, што је један од озбиљних задатака који стоји пред Станиславом Станковићем и Жарком Бошњаковићем. У тој монографији сваки ће се аутор бавити посебном темом: синтаксом падежа Жарко Бошњаковић, а синтаксом глагола Станислав Станковић. Тако овај рад представља само почетак рада на наведеној теми.

2. Функције и значења номинатива. Као што смо напоменули, предмет наше анализе је употреба номинатива у два села Горње Мораве (Бинач и Клокот). Више је различитих функција и значења која номинатив има и у стандарду и у говору. Ми ћемо навести она која се јављају у нашем корпусу и која ће бити предмет наше анализе. Номинатив може бити у функцији: (1) субјекта (субјекатски номинатив), (2) предикатива (предикатски номинатив), (3) у функцији осталих падежних значења, као и (4) чланова парцелата.

2.1. Номинатив у функцији субјекта. У стандарду постоји више различитих модела у којима је номинатив у функцији граматичког субјекта (Антонић 2005: 124–125). У нашој грађи нису потврђени сви типови, нарочито они из домена различитих стилова стандардног језика. У овом одељку обрадићемо: (1) положај левог предикатског актанта, (2) номинатив у пасивним реченицама, (3) номинатив у редукованим поредбеним реченицама и (4) номинатив у субјекатским додацима.

2.1.1. Положај левог предикатског актанта. У свим језицима, па и у испитиваним говорима, номинатив је у функцији граматичког субјекта, те се именује и као субјекатски номинатив. Он је први или леви аргумент предиката у уобичајеном реду речи у реченици (Антонић 2005: 124–125). У нашој грађи он на површинском нивоу реченице не заузима увек ту позицију. Тако је он у примерима под (1) на првом месту а у осталим примерима углавном иза предиката, при чему имамо неемфатичке исказе (2), емфатичке (3), затим у конструкцијама са глаголом (*не*) *їреба*,⁷ где имамо прво логички, а потом и граматички субјекат (4). Са сложеним предикатима забележени су примери номинатива иза фазног глагола, али и испред њега (5). У реформулацијама исказа види се да нема ограничења за положај граматичког субјекта (6). Дакле, он је на дубинском плану први или леви предикатски актант, а на површинском он има слободну дистрибуцију, о чему одлучује у тренутку комуникације сам говорник.

⁶ Овом приликом свима захваљујемо на великом доприносу науци, али и очувању нашег идентитета на том делу српске покрајине.

⁷ Глаголе ћемо наводити у 3. л. јд. презента пошто је у испитиваном говору инфинитив замењен конструкцијом да + презент.

У нашем корпусу срећу се и примери са поновљеним субјектом, нарочито када је он прво именован заменицом, која садржи само граматичке информације, али не и семантичке (7), али и у обрнутом случају, када нам је субјекат у свему познат, он се ипак поновио личном заменицом (8). У питању се јаља поновљен облик личне заменице у функцији субјекта (9), што сам чуо и у Доњем Срему (Бољевци) од сина чији је отац то често користио у емфазии: Шта *џи* мислиш *џи*?!).

(1) ... *онај воденич'ар* гу исцепао Би. После *џајко* порасо... Би. ... *сџаровр'емачка дивојка* ће заплаче от суботу. Кл. *Нџми* кат су дошли Би; *ја* пл'ивам Кл. *Он* је изгазио гу сламу Би. *Он*и за Вел'игдан ће дођу Кл. *Кџ* ће то да плати Кл. ... *нико* ни ми казао Кл. *сваки* своју славу имамо Би; А *овија тројица* избегали Кл; *Наџ животи* муч'ан је бија т'ад Би. А *биволице* пл'иву Кл. *К'окошка* се испипка Би; *Ово вр'еме* је лошо Кл; *Ч'езе* било тад Кл. *Точак* се изломио тамо на Би. *џушка* пуче Би. *свака кућа* своју славу имамо Би. ... *рабош* се праве од дрво Би; ... и после *вода врџа* иде тамо у корито Би; *Жити* се продаје сас рабош Би; *Србија* препала Кл. *Бујарска* још је била овде Би.

(2) Кад ми се женио *оџац* ... Би. ... ће дође *чица* и *свекар* да гу веру... Кл. ... па нека ги чува *Госџог* Кл. Пада *киџа* Би.

(3) (Муж је отишао у Немачку да ради и оставио јој петоро деце)... а пџ деца, што ће ги радим *ја*? Кл.

(4) С'г ми *треба жена* ... Би. Не могу, ко ми џмре жџна, после сам се оладија, ни ми *треба воденица*, ни *њива*, ни *ниџи* не ми треба. Нџмаш жџну, ни *џи* треба ни *кућа* ни врага Би.

(5) ... па поч'џл'и *жџне* да се кџру Би. ... *поч'џше он*и да му поздрављају... Кл. али и: *ја почџ* да плачим Кл.

(6) А *дивојка* не знаџ то, то не знаџ *дивојка*, сџмо оџац и свекар... Кл.

(7) А свекар кад дође, он на стол'ицу ј'џде. Флџша ладна вода и то што има, *он* на стол'ицу ј'џде *свекар* Кл. *Он* је бија сакџт у руку, *џајко*, *мој оџац* Би. ... А с'г тури га у шпџрет, затвори га, и иде тамо – оџмо, кад дође, *он* се запалио *џиџреџи*, изгорџла му кџрка одозгџр Би.

(8) А *јеџна маљџа моја* сџстра почџла *она* да плаче Кл. *Милџн*, *он* је *Враџанац* Би.

(9) *Ти* га пџмтиш *џи*? Би.

2.1.2. *Номинаџив у џасивним реченицама*. Номинатив бележимо и у пасивним реченицама, при чему су много чџшће оне са заменичким пасивом него са партиципским. У примерима са заменичким пасивом (*се*) граматички субјекат се обично налази на почетку реченице (10), али и иза предиката (11). Он је на семантичком плану пацијџнс, трпилац радње. У таквим реченицама агенс се обично не именује⁸.

У заменичком пасиву граматички субјекат се јавио са наставком акузатива множине, што није уобичајџно за овај говор будуџи да он на морфолошком нивоу не прави разлику између номинатива и акузатива множине.

⁸ У грчком јџзику пасив је морфолошка категорије пошто глаголи у пасиву имају посебне наставке (φωτίζω : φωτίζομαι). Међутим, употребом предиката у пасивном облику мења се цџла структура реченице. Тако директни објџкат из активне реченице постаје граматички субјџкат у пасивној, а агенс се исказује предлогом *од* и именицом у акузативу. Такву реченицу на српски преводимо партиципским пасивом: *Ο ήλιος φωτίζει τη γη. – Η γη φωτίζεται από τον ήλιο.* 'Сунце обџсџава земљу. – Земља је обџсџана од сунца.'

Код именице наставак *-е* се јавио, највероватније, аналошки према атрибуту *оне* пошто се у множини придевских речи не разликује род (12).

У грађи се нашао и пример (13) у којем информатор активни прелазни глагол (*није знала*) претвара у пасивни (*није се знало*), а акузатив заузима место граматичког субјекта. У другом делу реченице имамо пасивну реченицу са егзистенцијалним глаголом у безличној форми и субјектом у номинативу (*џајрика имало се*).

Овде ћемо указати и на пут настанка безличних, односно пасивних реченица (14). Прво у сложеном предикату помоћни глагол не конгруира у броју са радним глаголским придевом (*није знали*), што је један корак до безличног предиката (*није знало*).

(10) *Тó се* ликвидира, одмá први слóј íде на камáру тáмо, *грúти слóј се* узíма, *зéмља се* тóра на трáсу Би, И ч'éкамо, *џл'ёскавице се* прáву, мýзика, печ'ёње... Кл.

(11) ...ни́смо смéли да íдимо да пúнимо вóду на цивíлни бунáри, ће ни за-трúју, јел ги *се* одузíма *зéмља* Би.

(12) ...па пóсле изáђу, па *се* исéч'у *онé кóнце*... Би.

(13) Постíло се, рíбе, пасу́љ, нíје знáла ма́јка т'б^{ад} [→*Мајка* (субјекат) тад нíје знала да прави *колаче* (објекат)], нí *се* знáло *колáч'и* да се прáве, дúшо, *џајрика* имáло *се* Кл.

(14) Т'б^{ад} *нíје знáли* колáч'и да прáву жéне нáше, ма́јке, *нíје (се) знáло*... Кл. [→Тада наше жене, мајке, нису знале да праве колаче, није (се) знало]

(15) *Цéка* е бíја регрúтован у санитéцка слúжба као јá Би.

2.1.3. *Номинатив у редукованим њоредбеним реченицама.* Номинатив се јавља у поредбеним конструкцијама са речцом као (*ко, коко, кько, кь^ако*), при чему је она део сложеног везника као *џишо* у развијеној поредбеној реченици. У следећим примерима (16) субјекат главне и развијене поредбене реченице доводе се у везу на основу истог начина реализације радње, те се тако у развијеној поредбеној реченици са везником као *џишо* јавља исти предикат као у првој реченици. Међутим, у неким говорима када се у поредбеним конструкцијама јавља лична заменица, она може да буде у акузативу: еднá *како џебе* девојчица [→једна девојчица као *џи*] (Јуришић 2014: 383–384). Ми нисмо забележили такве конструкције, него само оне у којима је особа са којом се пореди именована заменицом у номинативу (17). Једнакост се може додатно истаћи и лексичким средствима (исто) (18).

У следећем примеру (19) говорник из првог дела исказа понавља субјекат (*сви*) и посредством речце као доводи га у вези са субјектом развијене поредбене реченице (*џраци*), док други део исказа има уобичајену структуру (субјекат + предикат + као+ субјекат)

Често говорник у главној реченици изостави предикат, али га да у развијеној поредбеној (20).

До сада смо имали примере у којима су се субјекат главне и развијене поредбене реченице доводили у везу на основу реализације радње изражене истоветним предикатом. Међутим, постоје примери у којима се два субјекта доводе у везу на основу њихових својстава: лошег карактера (21), лошег квалитета (22) истог изгледа и начина облачења (23), истог узраста, при чему се у трансформу могу јавити одредбе *џада* и *џолика* (24).

- (16) ...и кат сам се од^нелија, ја сам изаша на л^недину *као Насредин-оџа* Би. [→Изашао *као шито* је изашао *Насреди-оџа*.] ...ниси замућја *ко мој д'еда* Би. [→ ти ниси замутио *као шито* је *мој дед* замутио].
- (17) оће га копа *к'џ'ко ја* Би. [→неће га копати *као шито* га *ја* копам]
- (18) јед^нан бија слаб *ко ја* исто, а јед^нан бија пун ... дебео, *као он* Би. [→један био слаб исто *као шито* сам *ја*, а један био пун, дебео *као шито* је он].
- (19) ...т'џд смо спали сви у јед^нан кревет дрвени, сви *као љраци*, сви смо спали ... *као свиње* Би. [→ спавали *као шито* спавају *љрасици/свиње*]
- (20) ... *ко сваки шито има* обич'ај, тако и ми Би. [→Тако и ми (имамо обичај) *као шито* свако има.]
- (21) [И они (Летничани) лоши *ко Шийџари*, а?] [→И они су лоши *као шито* су лоши *Шийџари*?]
- (22) ...кауч тврд *ко ова даска* Би. [→кауч је тврд *као шито* је тврда ова даска.]
- (23) ...Они (Летничани) носил'и и репч'ићи, кошуље *к'ко мј* (Срби) дуг'џ'чке ... они *к'ко Срби* били Би. [→Они су носили репчиће и кошуље дугачке *као шито* смо *ми* (Срби) носили такве репчиће и такве кошуље ... они су били *као шито* су *Срби* били]
- (24) ...ја сџм била, богами, *ко Наташа*, толико... Би. [→ ја сам тада (толика) била *као шито* је Наташа сада / ја сам била (таква) *као шито* је Наташа.]
- (25) Цека е бија регрутован у санитџцка служба *као ја* Би. [→Цека је био регрутован у санитарску службу *као шито* сам *и ја* био регрутоман у ту службу.]

2.1.4. *Номинатив у субјекатским годацима*. У функцији субјекатског додатка може се наћи: атрибут, атрибутив, апозиција и апозитив. У нашем корпусу забележили смо примере с апозицијом (26) и апозитивом (27).

(26) *Моја баба, џаџикова мајка*, с'едела унутра Би. *Он* је бија сакат у рџку, *џаџико, мој оџац* Би.

(27) Ёте га *Труба, мџика*, та^авако се брисао са рџку Кл.

2.2. Номинатив у функцији предикатива. Предикатски номинатив се јавља уз копулу (глагол *јесам/биџи*) као лексичко језгро именског предиката и уз семикопулативне и декомпоноване предикате као њихове семантичке допуне. Предикатив се слаже са субјектом у роду, броју и падежу, осим када је реч о генеричкој употреби неког појма (Петео је *џиџица*). Како је већ раније речено он има адскриптивну функцију, тј. њиме се нешто приписује субјекту.

2.2.1. *Номинатив са коџулом*. У оквиру ове групе примера обрадићемо предикатив као лексичко језгро предиката: (а) на површинском нивоу, (б) развијене поредбене реченице, (в) развијене варијанте окационалне реченице типа (*Срамоџа!*) и (г) развијене реченице уместо предикатског инструмента (*девојком*).

2.2.1.1. *Номинатив као лексичко језгро љредикаџа на џовршинском нивоу*. Уз копулу, која може бити у различитим временима, номинатив се јавља као лексичко језгро именског предиката. Већина примера има уобичајен ред речи (субјекат + копула + предикатив) (28), нису ретки примери да је предикатив испред копуле, без обзира на положај субјекта, који може бити изостављен (29) или у иницијалној позицији (30), а могу се срести и примери у којима изостаје копула (31).

(28) Ђн бѣја *комаданѣи* батаљона Кл. Јед'ѣн стрѣц ми бѣја *заробѣи* у Нѣмач'ко Кл. Јоле бѣја *домаѣи* Би. Милан, ѡн је *Враѣана* Би.

(29) *Музичар* је био Би. [→(Он) је био музичар.]

(30) ...а свекрва *враѣ* бѣла Кл. ѣди дѡма, тѡ *коѣѣ* нѣје Би.

(31) Тѡј *бугалак* Би. [→ То је *бугалаѣи*.] Где е саг овај што држи бѣлу тѣх-нику, тѡј *наѣ ѣѣва* Би. [→То је *наѣ ѣѣва*.]

2.2.1.2. *Номинаѣи* као лексичко језѣро ѣредикаѣа развијене ѣоредбене реченице. Номинатив се јавља у поредбеним конструкцијама са речцом као (ко, коко), при чему је она део сложенѡг везника као да у развијеној поредбеној реченици (32).

Неки примери (33) могли би се тумачити на два начина, те би се они налазили на граници између субјекатског и предикатског номинатива. Наиме, у првом случају могли бисмо га тумачити [→понашала сам се као *ѣи* се ѣонаѣају муѣкарѣи (јашала биволице)], а у другом, што је по синтаксичкој структури исправније, као [→као да сам муѣко/један од муѣких].

(32) Нев'ѣста с'ѣг у л'имузѣну се вѡзи као *минѣсѣар* Би. [→ Вѡзи се као да је *минѣсѣар*.] ...ама смо бѣл'и *коко с'ѣсѣре* Би. [→Биле смо као да смо *сѣсѣре*] Млѡго смо живували сас ѣума, *ко сѣсѣре* Би. [→ као да смо *сѣсѣре*] И дѡшо јед'ѣн *ко Цѣан* Кл. [→као да је *Цѣан*.]

(33) ...јашала сам бѣволице, сам бѣла *ко муѣке* Кл.

2.2.1.3. *Номинаѣи* као лексичко језѣро ѣредикаѣа развијене варијанѣе *оказионалне реченице ѣиѣа Срамоѣа!*. Номинатив се може јавити у функцији реченичног еквивалента, при чему је он репрезентант лексичког језгра именског дела предиката развијене реченице. Оказионалне реченице, реченице без предиката на површинском нивоу могу да чине следеће лексеме: *срамоѣа* (34), *ѣиѣа* (35), *сироѣиѣа* (36), *мука* (37). Из примера видимо да се оне везују за одређене исказе, али су самостални и издвојени делови реченице (36 и 37), а нарочито (35).

(34) [А одговара ли ти млада ел старѣ жѣна?] –Па нѣ млада, *срам'ѡѣа* да ѣзим младау! Би. [→То је *срамоѣа* да...]

(35) Нѣмаш жѣну, ни ти трѣба ни куђа ни врага. *ѣиѣа*. Би. [→То је истина]

(36) Кѡ ће жѣвим, нѣма нѣкакву шкѡлу, нѣма нѣкакви занат, пѣт дѣца, *сироѣиѣа* Кл. [→били смо (*ѣѣѣка*) *сироѣиѣа*.]

(37) Овде кат сам седѣа, *ѣѣѣка мука*, два камена мѣлау брашно... Би. [→То је бѣла *ѣѣѣка мука*.]

2.2.1.4. *Номинаѣи* као лексичко језѣро развијене реченице *умѣѣи ѣредикаѣискоѣ инѣструменѣала* типа *девојком је...* Предикатски инѣструментал који се јавља у стандардном језику, у говору је замењен предикатским номинативом. У књижевним делима представља стилску одлику самог писца. И предикатски инѣструментал и предикатски номинатив су лексичко језгро именског предиката. Тим облицима се обично исказује у којем је узрасту, професији или чину субјекат. Уместо предикатског инѣструментала данас се користи конструкција као + номинатив (Антониѣ 2005: 239–240). У народним говорима може се срести предикатски инѣструментал (Срем: *дѣвѡком* рѡдила дѣте), а у говорима са аналитизмом користи се конструкција (као + номинатив). Ова конструкција обично представља трансформ временске реченице

(*кад, док*) на дубинском нивоу (38). Међутим, те конструкције се користе и у самим временским реченицама, те се речца *ко* може и изоставити (39).

Због везника *што*, трансформација ове реченице је мало сложенија пошто имамо субјекат *што* за који се везује односна реченица и предикатив *девојка* у именском делу предиката развијене временске реченице. Жељом да се не поврати то што је информаторка проживела сугерише се на тежак живот док је била девојка (40).

(38) Свети Ђорђија ми смо славил'и *ко дивојка* Кл. [→*док сам била девојка*] ... ал'и *ко дивојка*, муч'но сам порасла Кл. [→*док сам била девојка*]

(39) Бол'е је било, душо, у стари век него л'и с'џ'г. *Кат смо бил'и ко деца* ми, боље... [→ Кат смо ми били деца, боље...]

(40) Све је добро, душо, било, али *ко дивојка* што сам била, немој више да се поврати то Кл. [→ Све је добро, душо, било, али *што сам проживела док сам била девојка*, немој више да се поврати то.]

2.2.2. *Номинатив са семикопулативним глаголима*. Номинатив представља семантичку допуну семикопулативних глагола. У нашој грађи су забележене допуне у номинативу уз следеће семикопулативне глаголе: *настајући* (41), *(на)правити се*; (42–43) *радијући* (44–45) и *доћи* (46), при чему се некада може и изоставити предикат, као у примеру (41). Затим уз неке се употребљава речца *као* (*ко*), као у примерима (44), а у емфазе се она може и изоставити (45–46). Овде ћемо обрадити и глагол *викам се* 'звати се' и *вика* 'звати, именовати нешто или неког' (47–52)⁹.

Уз глагол *вика се* (*звати се*) номинатив је у функцији предикативне допуне а формализован је властитом именицом (и презименом) (47). Већина казивања наших информатора управо започиње њиховим навођењем имена и презимена, места и године рођења.

Неповратни глагол *вика* у значењу 'звати или именовати некога или нешто' такође захтева номинатив као предикативну допуну. Он се често

⁹ Овом приликом желели бисмо да укажемо на употребу номинатива уз семикопулативне глаголе у грчком будући да нема поклапања у различитим случајевима. Употреба предикатива са копулом је идентична стању у српском (Ο Γιάννης είναι γιατρός. 'Јанис је лекар'). Међутим, знатне разлике настају када се у грчком уз номинатив у функцији предикатива јави неки предлог (в. и нап. 4): (Τον ξέρω από μικρός (номинатив) / από μικρό (акузатив). 'Познајем га од малена / од детињства', Αυτό το βιβλίο χρησιμεύει για οδηγός / σαν οδηγός. 'Ова књига се користи као водич', Περνάει για ωραίος. 'Мисли да је леп') или пак он изостане (Ο Γιάννης σπουδάζει γιατρός. 'Јанис студира *за доктора*') (HOLTON – MACKRIDGE 2000: 255–256). Други аутор даје примере у адноминималним конструкцијама, у којима се номинатив са прелогом на српски преводи генитивом: από δήμαρχος (έγινε) κλητήρας 'од председника општине до порттира/курира / постао је курир/портир' и γυρεύει θέση για επιστάτης 'тражи место (за) надзорника'. У првом примеру други номинатив (κλητήρας) је допуна семикопулативном глаголу на дубинском плану (TRIANDAFILIDIS 1995: 236).

Као и у српском и у грчком се уз глаголе *ονομάζομαι* 'носим одређено име, именујем се, зовем се' и *λέγομαι* 'зовем се' јавља номинатив са властитом именицом и презименом (Πώς ονομάζεστε; – Βασίλης Δημητριάδης. Ονομάζομαι Γιάννης Ανδρέου. 'Како се зовете? – *Василис Димитријадис*. *Зовем се Јанис Андреу*') или заједничка именица (Ο αριθμός κάτω από την κλασρατική γράφι ονομάζεται παρωνομαστής. 'Број испод разломачке црте зове се *именилац*') (БАБИЊОТИС 2002: 1260). Из примера видимо да се номинативни облици у функцији лексичког језгра предиката не јављају са одређеним чланом, што је једна од одлика предикатива у језицима са чланом.

користи у упитницима за сакупљање лексичке грађе и при том испитивач, видимо из наше грађе, поставља питања без употребе заменица у функцији директног објекта (48), с енклитичким облицима заменица (49) и са удвојеним директним објектом личних заменица (50). Падеж, род и број заменице у функцији директног објекта зависи од појма чије име желимо да сазнамо, а које је испитивач редовно користио у својим питањима. Оваква питања су сугестивна и не дају реалну слику инвентара и значења лексема, али су послужила за синтаксичку анализу. Наши примери показују да се у одговору јавља само назив траженог појма у номинативу са поновљеним предикатом (51) или без њега (48–51). У одговору се обично јавља и субјекатски номинатив. Једном се њиме и везником *и* потврђује да се неки појам исто именује (49), а у другом случају, да се не користе исте лексеме (51).

Пример (52) је вишеструко занимљив. Прво, имамо главну и развијену предбену реченицу (*ко циџо*). Затим, у првој реченици имамо употребљен удвојен облик личне заменице (*џи – њи*) као граматичко средство којим се указује на множину и директни објекат именовања. Затим уместо семантичког језгра предиката, који се самостално јавља, као што је то случај у другој реченици, имамо допунску реченицу са испуштеним везником, што није необично у живом говору.

(41) Кад д'уошла р'ека један п'ут в'ел'ика Мор'ава, па поч'ел'и ж'ене да се к'ару, овој в'ика м'оје, овој в'ика м'оје – *џејање, викање* по р'еку Би. [→ *настаде џејање, викање*]

(42) А *не се напраим н'ем* ... кад ми д'аа Б'ог у'ста да г'оворим Би.

(43) ...се *правија ја* па *ја* Би.

(44) ...п'осле кат се ослобод'ило, кад д'ошо је (кући), он *радио ко судија* у Г'и'ла-не Кл. ...п'осле *ко мајич'ар* д'оша *да раде* Кл.

(45) (Други информатор исправља првог: *Радија ко мајич'ар*.) –Нé, нé, у Г'и'ла-не *судија радија* Кл.

(46) (Зашто су досељени Летничани?) Него *су д'ошли рудари* кат су отворили р'удници овде, они су рудари б'или т'амо и д'ошли овде да р'адив и ост'али т'у Би. [→ него су дошли *као рудари*, 'доћи у својству рудара'].

(47) Ја се в'икам *Јелица М'илки* Би. Ја се в'икам *Живко Маринковић* Кл.

(48) [А м'есто кудé га т'опите, к'ако се в'ика? *Той'ла?*] –*Той'ла* Би.

(49) ...и в'и *ги* в'икате *цр'еј'ље*? –*Цреј'ље* и м'и Би. [А *кон'ой'ље*, и в'и *ги* в'икате *кон'ой'ље*?] –*Кон'ой'ље*. И м'и *кон'ой'ље* Би.

(50) [А нисте *ги* викали *џи Шойци*, пре?] –Нé, нé, *Црно'орци* Би.

(51) Ђ, м'и *џ'рске* в'икамо. В'и *џ'рснице*, м'и *џ'рске* Би.

(52) Они *ги* в'ику *џи* (да) они су *Ци'ањи*, *ко* м'и *циџо* в'икамо *с'р'иски Ци'ањи* Би. [→Они *ги* в'ику *џи* да су они *Ци'ани*]

2.3. Номинатив у функцији осталих падежних значења. Номинатив може имати функције и значења неких других падежа који би се јавили у стандарду или новоштокавским говорима (генитива, акузатива, инструментала, локатива): (а) уз глаголе с егзистенцијалним значењем (*има, јесам*), (б) у паритивним конструкцијама, (в) у функцији општег падежа, (г) уз презентативе (*еве, ејше/џе, ене*) и (д) у конструкцијама типа *с'трах ме је*.

2.3.1. *Номинатив уз глаголе егзистенцијалног значења.* У нашој грађи напоредо се користи и глагол *има*, знатно чешће, и глагол *јесам*. Они се појављују

углавном у презенту, перфекту и потенцијалу, у афирмативној и негативној форми. За њих је резервисано само 3. л. јд. или мн. пошто се осталим лицима, али и трећим изражавају друга значења (а *јмам јџжву о^вде Би*, *Н^емам ција^{ре} Би*, *ја немам зџби да јем иџе кџрке*; *нисмо имали, бџволице, коњи* Кл; *јма још Ј^енџо јайџрче он^џј* полицајац Би, *машџну* имао Би, *куд нас њџву* имале Би, *јџсџи* смо имали Кл, Би). У неким примерима (60 и 69) јасно се види како променом лица глагол губи транзитивност и допуну у аукзативу и како се у 3. л. обезличава тражећи допуну у номинативу. Грађа је показала да су чешћи примери са конгруентним предикатом. Управо из ових реченица номинатив је пренесен и у реченице са безличним предикатом. Говорници употребом егзистенцијалних глагола, у личном или безличном облику, шаљу информацију саговорнику да ентитет именован номинативом једнине или множине: стварно постоји, користи се у практичне сврхе или је део неке целине (Милорадовић 2003: 38–39). У даљој анализи указаћемо: (а) који се глаголи чешће користе у функцији предиката (*има/јесам*), (б) у којим глаголским облицима, (в) да ли су лични или безлични, (г) у чему конгруирају са субјектом, (д) да ли су у афирмативној или негативној форми, (ђ) који су синоними глаголима *има/јесам* и (е) које су нијансе значења егзистенцијалних конструкција.

У раду се нећемо бавити ареалом егзистенцијалних конструкција. За П-Т дијалекатску област, на основу скромних података, он је оцртан у грубим цртама (Јуришић 2014: 378). Надамо се да ће и наш рад бити скроман допринос овој слици.

2.3.1.1. *Номинатив са љредикаџом има*. Као што смо рекли, глагол *има* чешће се користи у функцији предиката егзистенцијалних реченица него глагол *јесам* (5 : 1), што је и очекивано с обзиром на положај испитиваног говора. У нашем корпусу предикат се најчешће јавља у перфекту, затим у презенту и само једном у потенцијалу, што је и очекивано јер су информатори обично говорили о ономо што је некада било. Већи је број примера са конгруентним него са неконгруентним предикатом (4 : 1). Глаголски облик утиче на степен конгруенције. Када је у предикату перфекат, тада се он слаже са номинативом у роду и броју. Тако су примери (53–55) са субјектом у м. р. а примери (56–59) са субјектом у ж. р., док је у примеру (60) субјекат у с. р. Када је у питању презент, тада се субјекат и предикат слажу само у броју (61–65). Безличне конструкције су забележене у примерима (66–70).

Скоро је идентичан број примера са предикатом у афирмативном и негативном облику, што зависи од тога да ли је неки ентитет постојао или није у периоду о којем нас информисе информатор, в. нпр. (57–59)

Глагол *има* може да алтернира са глаголом *јџсџоји*, што лепо показује интеракција испитивача¹⁰ с информатором. Испитивач након првог питања са предикатом *јџсџојала*, када не добија од информатора никакав одговор, поставља друго са предикатом *имала* и коначно добија жељену информацију, у којој је прво безлични облик, а потом конгруентни предикат (68), што није ретка појава у говору (69). Он често реформулише информаторове исказе

¹⁰ Његова питања су дата у угластим заградама.

- (58) [А сесџре младе имале (у амбуланту)?] – Нэ, нэ, нису имале, то мала абуланта, мала, мала Би. [→нису биле (младе сесџре)/није било (младих сесџара)]
- (59) ...тад није имала џерџа (него котао) Кл. [→тад није постојала џерџа/тад није било џерџи]
- (60) [Сте имали наоружање добро тад у војску?] – А, брэ, имало наоружање само мѝ, мѝ нѝсмо пешадија, смо имали л'џко наоружање Би. [→било је наоружања]
- (61) ...оне (Албанци) претр'если (да виде да ли) да има још неки ч'овэк тџ, да л'има, да л'нема Би. [→да ли се налази још неки човек ту]
- (62) Каже, има л'и џурска беса, каже, да пуштите унџче, каже Би. [→важи ли џурска беса]
- (63) Кад нема киџа, и град нека омокре зэмњу Би. [→када не пада киџа...]
- (64) Ниџиџо послатко џ'еџа (од хлеба испод крепуље) Би. [→Ниџиџа слађе не постоји/ничеџ слађеџ није било]
- (65) ...нема џо разлика између унџч'ки Кл. [→Не постоји џо да се прави разлика између унџчиџа]
- (66) Нэ, брэ, жэенске није имало, то свэ војна радила Би. [→женских није било],
- (67) ...т'џд асџал није имало, сџвра (имало) [→тад није било асџала /тад није постојао асџал, софра је била] Кл.
- (68) Мѝ ѝграмо, ал'и т'џд није имало свађа коко с'џг д'џца измиђу сџбе, нѝкако Кл. [→није било свађе/свађа / није било (џоџа) да се деџа свађају између себе као сад].
- (69) [А постојала џкџола у твоје време?] –А? [Шкџола? Шкџола је л'имала?] –Како нѝје имало?! Па имала, како нѝје Би. [→Како није била / није постојала (џкџола)?! Па била је / постојала је (џкџола), како нѝје!]
- (70) [А си имало зараду, мѝсим, от клашње, овако?] –Како нее, како нее, имало, маала зарада џвде Би. [→... било је зараде, била је зарада]
- (71) И овај, д'џда, жалџја унџче јер без тога Свиље та кџћа не би имало џлеме џпште, с'џг не би имали џпште нѝко од наше [Не би постојао нѝко.], мѝслим од ваше мџжда би имало, од Мѝлкиџа фамиџију јџш, али од нашу кџћу, од нашу порџдицу не би имало нѝко [Не би постојао, да!], би остало пусто свэ! Би. [→не би постојало џлеме ... не би било нѝкоџа ... не би било нѝкоџа]
- (72) [А у Бузовѝк к'џд биле Црноџорџи, Шиптџри није имала нѝко?] Би, [→ А у Бузовику кад су били Црноџорџи, од Шиптџра није био нѝко / није било нѝкоџа?].

2.3.1.2. *Номинаџив са ѝредикаџиџом јесам*. Као и што је очекивано, на југу наше језичке територије егзистенџијалне конструкџије су уобичајеније са глаголом *има*, те отуда не изненађује мањи број примера са глаголом *јесам*.¹²

¹² И у грчком језику и глагол εἶναι 'е' и глагол ἔχει 'има' једним од својих периферних значења синонимни су са примарно егзистенџијалим глаголом ὑπάρχει 'бити, постојати, налазити се, живети'. При том се први глагол поклапа са глаголом ὑπάρχει 'постојати' својим четвртим по реду значењем (од наведених осам), а други тек двадесет и осмим од тридесет и једног: Εἶναι κάποιος που δεν κατάλαβε; 'Постоји ли неко / има ли неко да није разумео?' Εἶναι κανείς εδώ; 'Има ли неког џвде?' // Ἦταν μια φορά έναν καιρό ένας πρίγκιπας. 'Био једном један принџ', Ἐχει θέση εκεί και για μένα; 'Има ли место тамо и за мене?' (Бабиџотис 2002: 558, 703). За једну од црта критског дијалекта истакнута је и синонимија глагола εἶναι и ὑπάρχει (из техниџких разлога пример не наводимо са три акџента и осталим дијакритичким знаџима): Ἦλεγε πὼς δεν εἶναι Θεός. = Ἐλεγε πὼς δεν ὑπάρχει Θεός 'рече како не постоји Бог' (Кондоплос 2001: 32). Сви примери указују на егзистенџијалне конструкџије – предикат је у 3. л. презента

Када је предикат у презенту, он се са субјектом слаже у броју (73). Када је у перфекту, тад се слаже и у броју и роду (74). У нашем корпусу су забележена и два неконгруентна предиката (75, 76).

Што се тиче структуре трансформе, предикат *је* у егзистенцијалном значењу синониман је са *налази се*, *јостоји* и *има* (73). Када је у негираном перфекту, тада се може заменити глаголом *није јостојао* / *није јостојало*, при чему ће у првом случају субјекат бити у номинативу (76), а у другом у генитиву јединице или множине (75). Глаголска именица и безлични предикат могу се трансформисати у реченицу (74).

(73) ... у њум је *џа вода кисела* Би [→У њој *се налази* / *постоји* / *има џа кисела вода*].

(74) ... т^ад *џејане било* (у школи) Би. [→тад су тукли (у школи)]

(75) Пешки се јшло, *авџобус није било*, било је, ал'и вол'ел'и пешки д^а јду Кл. [→тада *није било авџобуса* / *није постојао авџобус* (за Гњилане)]

(76) [Кабаш *није било*, поље било?] – Па, *било* Би. [→*Кабаш* (тад) *није постојао*] – Па, [→био је / постојао је].

2.3.2. *Номинаџив у џарџивним конџрукџама*.¹³ Уз квантификаторе различитог типа (број, прилог, именица) у стандарду се јавља партитивни генитив. Међутим, у говору наших информатора срећу се облици мале множине, општи падеж и номинатив. Грађу ћемо анализирати према типу квантификатора.

2.3.2.1. *Бројеви у функциџи кванџификаџора*. Када је у питању овај тип квантификатора, код именица мушког рода на нулту морфему јављају се облици мале множине, тј. остаци старог дуала, који се користе и уз бројеве од пет па надаље (77). Међутим, уместо тог облика могу се срести и множинске форме на *-и* пошто се морфолошки не разликује општи падеж у множини (78). Код именица женског рода множински облик је на *-е* и не треба га доводити у везу са Гјд. (79). Што се тиче збирних именица, оне се у бројним конструкџама увек јављају у номинативу (80), што је идентично стању у Горњој Пчињи и у Парађинском Поморављу (Јуриџић 2014: 383; Милорадовић 2003: 44).

или имперфекта, а субјекат у номинативу. Разлика у односу на стање у српском је у чињеници да је глагол *џлрхџ* потиснуо друга два у егзистенцијалним конструкџама.

Слична је ситуација и у македонском језику у којем глагол *јостоји* има два значења: 1. 'живее, суштествува, егџистира' (*Таа жена* никогаш *не постоела*) и 2. (обично у 3. л.) 'има' (Сигурно *постоее нешто...*), док глагол *има* само у безличној форми значи 'е на располагање, суштествува' (*Има Бог. Имало правда*). За глагол *е* једно од примарних значења (1) је 'постои, го има, се наога, постојува некаде' (*Тој е уште таму.*) (ТРМЈ). За јужнословенске језике констатовано је да се у егзистенцијалним реченицама користе предикатори *esse* и *habere* (Мразек 1990: 34–35, према Грковић-Мелдор 2007: 102), а на југу српске језичке територије чешћи је овај други док фреквенџа првог расте идући према северу.

¹³ У оквиру значења партитивног генитива навешћемо и два примера у којима се у тој функциџи појављује лична заменица 1. л. мн. а у трансформу генитив и безлични предикат: (*Ми*) *Смо били* у кућу двас члана Би [→ *Било нас* је у кући двадесет/двадесеторо чланова] (*Ми* *смо* двас и три ч'лана бил'и Кл. [→ *Нас* је било двадесет и три члана / двадесет и троје чланова]. Конструкџа са личном заменицом у номинативу представљала би једну од балканистичких црта будући да се она јавља и у македонском (*Ние* троџа бевме дома) и грчком (*Εμεῖς οἱ τρεῖς ἡμῶν στο σπίτι*. *Нас* је троџица било код куће.).

(77) И копам пѣт гáна гóре у Бáрицу Би, пѣтнес гáна Би, двá йолицáјца дóшли у пóдрум Би, јéлно трѣс мѣйтка сам ги потрошí'а Би, Смо били у кућу двáес члáна Би, двáис и пѣт ч'овéка смо били ўбвдика Кл.

(78) имáла сам трѣ ч'ич'ёви и óтац Кл, испот стó йóсѣи нíје мáње бíло Кл.

(79) изломí гу нóгу у шúму пре ч'ётри-пѣт йóдине Би, па йшо сам ёлно хѣтри йóдине Би, јá гóлём сам бí'а ч'ётрнес йóдине Би,

(80) ч'ётѣри брáћа бíли Кл, пѣтнес гéца смо били Кл, збéремо се петнáес гéца за Божíћ Кл.

2.3.2.2. *Прилози у функцији квантификайора.* С обзиром на реченичну перспективу, говорник некада у први план истиче именицу (81–83), некада сам квантификатор (84–86), а понекад у истој реченици мења њихове позиције и значај у току реформулације претходног исказа (87). У свим примерима немогуће је одредити да ли је у функцији партитивног генитива општи падеж или номинатив. Да се у тој функцији може јавити и номинатив, показује пример (84) у којем је употребљена именица ж. р., која у једнини разликује номинатив од општег падежа.

(81) ...гáр йма пúно ...Кл.

(82) ...рáдници дóста... Кл.

(83) ...й'óсѣи млóго смо имáл'и... Би.

(84) ...мнóго вóјска бíла тý... Би.

(85) ...млóго смо дáл'и л'ёви ... Би.

(86) ...да кúпим н'ёшто ('мáло') йáййри ...Кл.

(87) дали смо йáре млóго ... тáд смо дáл'и млóго йáре Би.

2.3.2.3. *Именице у функцији квантификайора.* У ову групу примера сврстали смо оне који имају само именицу као квантификатор и оне који уз то имају и број као квантификатор. У првом случају, посебно код именица женског рода у једнини, види се да се у тој позицији уместо партитивног генитива јављају општи падеж (88) и номинатив (89). У тој функцији номинатив је забележен у мањем броју примера и у говору Параћинског Поморавља (Милорадовић 2003: 43–44), а и у говору Горње Пчиње (Јуришић 2014: 383). Код именица у множини не може се утврдити да ли је у питању номинатив или општи падеж пошто се они морфолошки не разликују у множини (90).

Када је у питању други модел, уочавамо код именица мушког рода на нулту морфему употребу паукала у првој именици, док друга остаје у номинативу или акузативу. Који је падеж у тој функцији не може се утврдити ни у једнини, нарочито код именица м. р. са обележјем аниматност(-) пошто су код њих морфолошки изједначени ти падежи (91). Исти је проблем и за именице сва три рода у множини пошто не постоји посебан облик за обележавање општег падежа код именица м. р., а именице ж. и с. р. и онако у множини имају синкретизоване облике НАВ (92 и 93). Дакле, у множини је у употреби само по један облик за све родове (*кóњи*, *слíве*, *сéла*). Када је у питању именица женског рода, морфолошки облик падежа у једнини се лако одређује пошто општи падеж има наставак -у, а номинатив -а. Тако, видимо да се друга именица чешће јавља у облику општег падежа (94) и (95), а да има примера и са номинативом (96). Када имамо аналитичку деклинацију, општи падеж је примарно средство којим се може изразити партитивност. Међутим, не треба сметнути с ума ни примарнију рекцију глагола која захтева директни

објекат (донети *сламу*), при чему је квантификација у другом плану (донети *кију сламу*) (88). Јака акузативска рекција се осећа и у реченици (93) пошто видимо да је информаторка кренула у акузативу да набраја шта су имали и додала споредну информацију да је било *осамдесет комада оваца* [→ *имали смо овце* (осамдесет комада), *биволице, краве* нисмо имали]. У реченици (95) друга именица се могла наћи у акузативу, а не у номинативу, и угледањем на први део објекатске синтагме (*дати једну чашу воду*)

(88) ...и тако оне донел'и *кипу сламу* Би.

(89) А свекр кад дође, он на стол'ицу ј'еде – *флаша ладна вода* и то што има, он на стол'ицу ј'еде свекар Кл.

(90) ...имаа *л'уре ђуп*, затрпан Би.

(91) ...ни имало, само *три кубика камен* Би.

(92) ...*триста казана сливе* Би.

(93) ...имали смо *осамдесет комата овце*, бивол'ице, краве нисмо имали Кл

(94) Дали су ми 'ино *триес аре/ари земљу* Би.

(95) ...дај ми, Зоране, *једну чашу воду*, на онога доктора,... те ми донесе *једну чашу воду* Би.

(96) ...*пет тийсице џиџа* не ни изађе Кл.

2.3.3. *Номинатив у функцији оштити њадежа*. У нашем корпусу су забележени примери у којима се номинатив нашао у функцији директног објекта и темпоралног акузатива.

2.3.3.1. *Номинатив у функцији директног објекта*. Код именица мушког рода на нулту морфему једино рекција глагола сугерише који је падеж у питању пошто су номинатив и акузатив код именица са семантичким обележјем аниматност(-) изједначени. Разлика се јасно уочава код именица са семантичким обележјем аниматност(+). Забележили смо примере у којима се номинатив нашао у позицији директног објекта, али и реченицу у којој се напореда у истој функцији употребљавају и номинатив и акузатив (98). Од великог броја примера у којима се јавља општи падеж у функцији директног објекта именица женског рода на -а, само је један забележен у којем се у тој позицији нашао номинатив (99). У множини именица мушког рода постоји само облик на -и, те се тако не разликује акузатив од номинатива (100).

(97) *Свети Ђорђија* ми смо славил'и ко дивојка Кл. Ај, ће слушам *оџац*, па ко да је рекне, ту'е по старо Кл.

(98) А кој ти вол'и *браћо*, браће! Да је добро и враг би имаа *браћа* Би.

(99) ...па поска туримо *куч'ина*... Би.

(100) ...и ја саберем *одборници*... Би, ...правил'и су саме *рабоши*... Би, ...ја немам *зуби* да јем те корке, немам *мајарешки зуби* Би. ...напраймо *ваљци*... Би. ...*џанци* носио на ноге... Кл. ...и кат сам женила *синови*... Кл. ...*џоси* смо имали... Кл. Т'џ'д није знали *колач'и* да праву жене наше, мајке, није знало Кл. *Ђилими* нисмо даровал'и, нисмо имали тад Кл. ...искарал'и *с'и* от кућу... Кл.

2.3.3.2. *Номинатив у функцији темпоралног акузатива*. Само је један пример забележен у функцији темпоралног акузатива, при чему је информатор у истој реченици употребио и номинатив и општи падеж. Дакле, овде номинатив не алтернира са темпоралним генитивом, који се среће само у

наглашеног облика у акузативу, јавља лична заменица у номинативу (А *ја ме* стра) (Јуришић 2014: 386). У нашој грађи су забележене све конструкције, али само са по једним примером: са енклитиком у акузативу (105), с удвојеним облицима заменице у акузативу (106) и са личном заменицом у номинативу, уместо у акузативу, и енклитиком у акузативу (107), ако се овај пример може тако објаснити пошто структура реченице није баш јасна.

(105) ...што *џи*,¹⁵ срá тáтка тво́јега? Би.

(106) ...што *џе* брiга *џебе* ја кудé ће д^а iду? Би.

(107) ...нар^едимо се, па рiпнимо, *ја* погоди *ме* éве ч'éло у плéмњу Кл. [→*мене* погоди *ме* (у) чело у плевари]

2.4. НОМИНАТИВ У ПАРЦЕЛАТИМА. Парцелација је поступак осамостаљивања појединих делова реченице који су ипак у тесној функционално семантичкој вези с осталим реченичним члановима. Сигнали за њихово издвајање у говору су експресивне паузе, а у тексту разни интерпункцијски знаци. Парцелати се обично појављују у низу, а у односу на матичну реченичну структуру обично стоје иза ње, али могу бити и препоновани. Најчешће се издвајају лексеме, обично именице и придеви, синтагме и ређе реченице (Ружић 2005: 564–569). Ова појава је објашњена на корпусу стандардног језика, а ми ћемо видети како се она реализује у живом казивању информатора, што поједини писци парцелацијом желе да постигну. У нашем корпусу издвојени су парцелати: (а) са поновљеним лексемама, (б) са субјектом, (в) са предикативом и (г) са прилошком одредбом.

2.4.1. *Парцелат* са поновљеним лексемама. Понављањем истих лексема у низу наглашава се њихово значење (108). Тешко је у тим ситуацијама одредити коју функцију имају у односу на матичну реченичну структуру. У наведеном примеру, након његове трансформације, можемо рећи да је реч о парцелисаном субјекту или о одредбама уз предикате уведене у трансформ.

(108) Јá не верујем, али ицепáше ми гла́ву – *мађије, мађије, мађије* Би. [→(стално) *се праве мађије* или (стално) *се прича о мађијама*]

2.4.2. *Парцелат* у функцији субјекта. У грађи су се нашла три примера. У два је субјекат формализован именицама, што је обичније и чешће него да се он означи заменицом у парцелату. У примеру (109) он је одвојен запетама, а у (110) тачком. Из трансформа се види да су они субјекти у реченици развијеној из парцелата. У једном примеру (111) атрибуту у именској синтагми субјекти се доводе у антонимни однос будући да се односе на два начина живота некад и сад.

(109) Té, дође му́зика, гóсти код óца ми, гóсти уо́вамо, *на́рој*, по́се оти́димо у цр́кву да се в^ненчамо Кл. [→*народ се окупио*]

(110) Смо бiли мно́зина трi со́вре. *Му́жи, жéне* и *де́ца*, трi со́вре... Би. [→*Мушкарци, жене и деца чине мноштво* којем требају три софре када једу]

(111) И такó. Рáдило се под староврémачко, друкше е бiло, а сáг нóва мóда. *Нова мога*, ништа више Би. [→*Нова мога* је сад *наступила*, ништа више (није исто) / ништа више немам да кажем]

¹⁵ Само да напоменемо да овај облик није у дативу, већ да је то акузатив *џе* у којем се десила замене средњег вокала /е/ високим /и/, што је често у том говору.

2.4.3. *Парцелай* у функцији *предикайива*. Парцелисани предикатив је у развијеној реченици лексичко језгро предиката којим се износе релевантне карактеристике субјекта. Тако се у примеру (112) парцелисаним предикативом наводе елементи који су релевантни с информативно-комуникативног становишта за једну свадбу, а у примеру (113) главна обележје једне *кршћевке* (крштења детета). У (114) се предикативом прецизира величина породице за коју треба обезбедити мешени хлеб. Издвојеном синтагмом, *какава лейоџа*, описује се изглед субјекта, што се види из трансформа у коме се јавио именски предикат с придевом *леја* у његовом лексичком језгру и прилогом *како* на почетку развијене реченице (115).

(112) [Свадба, како се прави?] – Па свадба се пр^ави ... *јоч, хубе, свирење, бука, климџ* Би. [→Ту је *јоч, хубе, свирење, бука, климџ*]

(113) И ч'екамо, пл'ескавице се праву, *музика, ђеч'ење, јосџи*, испот сто гóсти није мање било, *ђевач'и* Кл. [→Ту је/су *музика, ђечење, јосџи, ђевачи*]

(114) А трéба да испеч'е л'еп ... пётнаес л'еба, ко за свадбу. Да испеч'е л'еб. *Калабалáк. Дваес члана. Осанáес*. И тако мýка било Би. [→ Нас је *калабалук* 'мноштво, нас је *двадесет чланова*, нас је *осамнаес*]

(115) Што има Мйле тётку! ... за Албáнца се уда́ла, *ка́ква лейоџа*, брe, ко гу имеше, брe? Би. [→како је (она) *била леја*, како јој беше име (зваше)?]

2.4.4. *Парцелай* у функцији *објекџа*. У примеру (116) видимо да парцелат у развијеној реченици има функцију квантификативног акузатива. У слободном акузативу налази се именица *калабалук* 'мноштво' која је лексички партикуларизатор збирне именице *деца*, која се у функцији партитивног генитива обично јавља у номинативу. Цела конструкција је у функцији квантификатора предиката (*има*) у развијеној реченици (Антонић 2005: 227–228).

(116) Он је ... мóј мýж сакáт, *калабáл'џк де́ца*, не мóж да ги изрáне Би. [→*има(мо) калабалук* 'мноштво' *деце*]

2.4.5. *Парцелай* у функцији *прилошких одреби*. У примеру (117) номинатив у парцелату у развијеној реченици има функцију спацијалног локатива, којим се прецизира род војске у којем је субјекат служио војни рок, као и у којој је служби радио док је био у војсци.

(117) [А кóлко гóдине си служио во́јску?] – Две године. *Пеџадија. Саниџеџка служба* Би. [→*Служио сам* две године, у *пеџадији, у саниџеџској служби*]

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

3.1. Када је у питању употреба номинатива у функцији субјекта, можемо констатовати неколико важних чињеница.

На почетку бајки или народних прича субјекат је увек постпонован, као и у неким емфатичким случајевима. На дубинском плану он је леви предикатски актант. Међутим, у живом казивању он има слободну позицију у односу на предикат (2.1.1).

На семантичком плану номинатив је најчешће агенс, који се формализује различитим средствима. У прве две студије не наводе се примери за номинатив у функцији субјекта, што није оправдано, нарочито када се у анализу уводи антропоцентрични приступ падежима. У студији колегинице

Јуришић наведене су различите лексичке реализације за субјекат (Јуришић 2014: 378). Највише је именица којима се именују бића, али и предмети. Нормално, у позицији субјекта се јављају и заменице. Леп пример примене антропоцентричне анализе употребе номинатива налазимо у студији *Врајиничко-йолошкије ѿвори* (Лаброска и др. 2012: 97–102). И ми ћемо по том моделу, на делу нашег корпуса, приказати шта све може да се јави у позицији првог актанта. Вршилац радње на првом месту је човек именован заједничким (*...онáј воденич'ар* гу исцепáо Би. Пóсле *тáтáтáко* порáсо... Би. *...сáтаровр"éмáчка дивóјка* ће заплаче от субóту. Кл), властитим (И *Рáда* знá Би. *Нéмци* кат су дóшли Би), збирним (*брáћа* нíсу тéли да ми дáју Би) или бројним именицама (А *°вúја тpоуца* избéгали Кл), именичким заменицама (*já* пл'ивам Кл. *Он* је изгáзио гу слáму Би. *Онi* за Вел'íгдан ће дóђу Кл, *Кýј* ће тó да плáти Кл, ...*нiко* нí ми казáо Кл, *свáки* свóју слáву íмамо Би). У функцији првог актанта могу бити и колективи које сачињавају људи (*С'рбија* препáла Кл. *Бýтарска* јóш је бiла óвде Би. *Вóјска тáлијáнска* срéсто гу нáшла Кл. ...и *вóјни сýд* му завршија задáтак Би. *Зáдруга* бiла Кл. *свáка кýћа* свóју слáву íмамо Би). Остала жива бића могу бити вршиоци радње (А *бúволице* пл'иву Кл. *К'окóшка* се испiпка Би). Неке природне појаве могу да се именују као агенси (и пóсле *вóда врýћа* íде тáмо у корiто Би. *Кýща* пáда Би). Некада се алатке и оруђа могу именовати као агенси (*Тóчак* се изломíо тáмо на Би) иако знамо да некимa рукује човек (*...йушка* пýче Би.). У реченицама са медијалним предикатом у функцији граматичког субјекта налазимо именице са обе лежјем аниматност (-), а агенс је човек (*Жúтто* се продáе сас рáбош Би. ...*рáбош* се прáве од дрво Би). Субјекат може бити и носилац неког својства (*Нáш живóтi* мýч'ан је бiја т'б'д Кл. *Овó вр"éме* је лóшо Кл).

У пасивним реченицама (2.1.2) он је пацијенс или трпилац радње. У таквим реченицама агенс се обично не именује (*Жúтто* се продáе сас рáбош Би. *Цéка* е бiја регрúтован у санитéцка слýжба као јá Би).

Номинатив у редукованим поредбеним реченицама (2.1.3) на семантичком плану је агенс (...нiси замућíја *кó мóј г'éга* Би. [→ ти ниси замутио *као щiтто* је *мóј гéга* замутио]) или носилац неког својства (...кауч тврд *кó óва гáска* Би.[→кауч је тврд *као щiтто* је тврда ова даска]).

Мало је примера употребе номинатива у субјекатским додацима (2.1.4)

3.2. Номинатив се често користи и као предикатив уз копулу (2.2.1.) или семикопулативне глаголе (2.2.2). Када је упитању веза са копулом, предикатив може имати слободну дистрибуцију. Предикатив се може јавити на површинском нивоу реченице (Јóле бiја *домаћин* Би) или на дубинском приликом развијања конструкције као + номинатив (И дóшо јед'áн *ко Ци́тан* Кл. [→*као да је Ци́тан*]).

Номинатив се може јавити у функцији реченичног еквивалента (2.2.1.3), при чему је он репрезентант лексичког језгра именског дела предиката развијене реченице. Он може да се веже за одређене исказе, али и да буде самосталан и издвојен део реченице ([А одговáра ли ти мláда ел стáра жéна?] –Па нé мláда, *срам'óија* да ўзим мláду! Би. [→То је *срамóија* да...]).

Номинатив се јавља као предикатив и у развијеној временској реченици (2.2.1.4) која је трансформ конструкције *као* + именица, што би одговарало

предикатском инструменталу (Свети Ђорђија ми смо славил'и *ко дивџка* Кл. [→*док сам била девојка*]).

Различит је инвентар семикопулативних глагола уз које се, у функцији допуне, појављује номинатив (он *радио ко судија* у Г^илане Кл. Ђ, ми *ѿрске* викамо. Ви *ѿрснице*, ми *ѿрске* Би).

3.3. У односу на стандард, номинатив може заузети позицију осталих падежа (генитива, акузатива, инструментала и локатива), а у односу на наведени говор, место општег падежа. У егзистенцијалним конструкцијама (2.3.1) се појављује уместо субјекатског генитива, који је обичаан у трансформима са негираним безличним предикатом *није било* (...тад *није* имала *шерѿа* (него котао) Кл. [→тад *није* постојала *шерѿа*/тад *није било шерѿи*]).

Зависно од типа квантификатора (2.3.2), рода, броја и могућности квантификације појмова изражених именицом, у говору су забележени примери са паукалом код именица м. р. иза бројева од два па навише (*пѣтнес да́на* Би). Иза конструкција овог типа среће се и општи падеж (Да́ли су ми ^ји́но *три́ес а́ре/а́ри зе́мљу* Би) и номинатив (...ни имало, са́мо *три́ кубѿка ка́мен* Би). Исто је тако када је у питању именица као квантификатор (...и тако о́не донѣл'и *ки́пу сла́му* Би / *фла́ша ла́дна во́да* Кл). Из прилога као квантификатора углавном се јављају облици номинатива (... *мно́го во́јска* била ту... Би). Треба истаћи да је некада рекција глагола који захтева директни објекат примарнија над партитивношћу (...имали смо *осмаде́сет кома́ѿа ђвце*, биво-л'ице, кра́ве ни́смо имали Кл).

Номинатив се факултативно јавља у функцији општег падежа у овом говору (2.3.3) или директног објекта (А ко́ј ти во́л'и *бра́ѿи*, бра́те! Да је до́бро и вра́г би има́а *бра́ѿа* Би) и темпоралног акузатива (Мо́ра *сва́ка субо́ѿа* да ѿдем у Ги́лане обавѣзно, ... ја мо́ра да ѿдим да ску́пљам та́мо ... *сва́ку субо́ѿу* редѡвно Би) у стандарду.

Номинатив се јавља уз презентативе (2.3.4) уместо генитива у стандарду, а у говору је забележена и балканистичка конструкција (Ђво *ѿа Бо́жѿи* у ово, а њѣга смо га стави́ли Кл. [→*Види ѿа, Бо́жѿи* је у овом...]). Дакле, енклитички облик има функцију директног објекта, а именица у номинативу је субјекат у другом делу исказа у којем је предикат исказан на површинском нивоу реченице или се реконструише на дубинском.

Следећи пример, ако смо га добро схватили, (...нар'ѣдимо се, па рѿп-нимо, *ја́* пого́ди *ме* ѿве ч'ѣло у плѣмњу Кл. [→*мене* погоди *ме* (у) чело у пле-вари]), могао би да личи на конструкције типа (А *ја́ ме* стра́) забележене у Горњој Пчињи (Јуришић 2014: 386).

3.4. Номинатив се јавља и у парцелатима (2.4), осамостаљеним деловима реченице, који су у вези с осталим њеним члановима. Њих карактерише понављање лексема у низу (Ја не ве́рујем, али ицепаше ми гла́ву – *мађи́је, мађи́је, мађи́је* Би. [→(стално) *се праве мађи́је* или (стално) *се прича о мађи́јама*]). Иначе, у реченици имају функцију: субјекта (Те, до́ђе му́зика, го́сти код о́ца ми, го́сти ^уова́мо, *на́роѿи*, по́се отѿдимо у цр́кву да се в'ѣнчамо Кл. [→*на́роѿ се окупио*]), предикатива ([Сва́дба, ка́ко се пра́ви?] –Па сва́дба се пра́ви ... *ѿѡч, ѿ́убе, свирѣ́ње, ѡ́ука, климе́ѿи* Би. [→Ту је *ѿѡч, ѿ́убе, свирѣ́ње, ѡ́ука, климе́ѿи*]), директног објекта (Он је ... мо́ј му́ж сака́т, *калабѡл'ѡк де́ца*,

не мѡж да ги изр́ане Би. [→има(мо) калабалук`мношћиво`деце] или неке прилошке одредбе ([А кѡлко гѡдине си служиѡ вѡјску?] –Две године. *Пешадија. Саниѡеца служба* Би. [→Служио сам две године, у ѡецадији, у саниѡецској служби]).

3.5. Да би се употребио номинатив у реченици у функцији субјекта, а на семантичком плану, агенса, мора се успоставити однос са предикатом. Тако субјекат одређује лице, број и род предикату, а предикат налаже особине које мора испунити први актант, а то су да није блокиран предлозима и да се јавља у основној форми, тј. без наставака за облик (Јаброска 2012: 98). У егзистенцијалним конструкцијама предикат је обично у безличној форми. Номинатив је обавезан и у стандарду и у овом говору у функцији субјекта и предикатива, а у осталим случајевима он алтернира са другим падежима. Већ је констатовано да је на јављање номинатива у функцији других падежа, посебно генитива, утицала граматичка атрофија која је резултат тежње да се исказ поједностави (Симић 1980: 21). Други аутори то називају „растакање” деклинационог система (Милорадовић 2003: 49). Ако је говор дошао у фазу смене синтетичке деклинације аналитичком, ми тада можемо констатовати да се номинативни облик шири и у поље употребе општег падежа. На очување синтетичких или продор аналитичких облика у општем падежу утиче род, број, семантика именица и њена функција у реченици. Показаћемо то на примеру говора Скопске Црне Горе (Видоески 1999: 213–214 и 216). Синтетички облик на -а у општем падежу у једнини мушког рода чувају заједничке именице којима се именују бића (*коња, вола*), властите именице (*Сѡјана, Крсѡеѡа*) и именице које означавају сродство (*ѡаѡка*). Код именица ж. р. општи падеж се разликује од номинатива код заједничких именица (*земљу, воду*), код збирних (*децу, браћу*), властитих (*Десанку; Илију*) и родбинских имена (*бабу*). Међутим, у неким говорима ако је именица у функцији директног објекта, биће изједначена са номинтивом (Имам *сесѡра удовица*), а ако је употребљена са предлогом, имаће наставак (*на воденицу*). Ово је вероватно резултат интерференције са говорима у којима нема облика за општи падеж. У будућим истраживањима треба приликом поређења говора Горње Мораве и Скопске Црне Горе утврдити колику улогу има утицај стандарда, у првом случају српског, а у другом македонског будући да у овом последњем нису ретки примери са номинативом у функцији општег падежа.¹⁶

На крају, треба подсетити да су падежи првенствено синтаксичка категорија и да се они разликују на основу лексичке семантике предиката или реда речи у реченици. Видели смо да се у испитиваном говору уобичајен редослед реченичних конституената (SVO) не поштује, а и да се облик номинатива може појавити у различитим функцијама, као и општи падеж, што су релевантни докази о снази релација које успоставља предикат, а на основу којих се одређује значење падежа.

¹⁶ Овом приликом наводимо само део примера из богатог корпуса: Мѡтре, пр́ашај *сесѡра* ти куде́-је, *сесѡра* ти пр́ашај на телефѡн куде́-је По, па смо ѡшле на њѡва По, *ѡѡ кѡћѡа* нѡмам искѡчено По, и *ѡе* стáвиш чѡтри кѡре оздѡл у *ѡеѡѡѡја* Ку; децу сѡм порѡдила јá сѡ *лáмба* По, преко плáнину *со кѡњ, со кѡњ* По, Блáгоја ми *ѡе* чѡван на *лáмба* По, у *срѡдњáѡа ѡдáја* смо сѡде-ле Ку, на *лáва* ѡвáко га нѡси б́ѡдњак Ку.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Ивана. Синтакса и семантика падежа. Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременој српској језика. Просја реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 119–300.
- БАБИЊОТИС: Μπαλινιώτης, Γεωργίος Δ. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Δεύτερη έκδοση. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. 2002.
- Балаћ, Александар, Миодраг Стојановић. *Грчко-српски речник Ελληνό-Σερβικό λεξικό* Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2002.
- Видоески, Божидар. Дијалектите на македонскиот јазик. Том 2. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1999.
- Вузовић, Лука. Мрковићки дијалекат. *Српски дијалектолошки зборник XVIII* (1969): 73–398.
- Гинина, Ст., Цв. Николова, Л. Саказова. *Уџбеник бугарској језика за сџранце*. Софија: Наука и искуство, 1965.
- Грковић-Мелџор, Јасмина. *Сјиси из исџоријске линџисџике*. Издавачка књижарница Зорана Стојановића. Сремски Карловци – Нови Сад, 2007.
- Жугић, Радмила. *Исказивање џениџивних значења у џовору јабланичкој краја (у свеџилу џризренско-џимочких џовора као целине)*. Београд: Институт за српски језик САНУ. Монографије 13 2010.
- Јуришић, Марина. Синтакса падежа Горње Пчиње. (Одредбене функције). *Српски дијалектолошки зборник LXI* (2014): 367–534.
- Кондосопулос: Κοντοσόπουλος Γ. Νικόλαος. *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. (Τρίτη έκδοση) ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις Γρηγόρη, 2001.
- ЛАБРОСКА, Веселинка, Убавка Галдова, Светлана Давкова-Ѓорѓиева, Гоце Цветановски, Дарко Томовски. *Вратничко-полошките говори – Духовна ризница*. Скопје: Интитут за македонски јазик „Крсте Мисирков”. Посебна изданија, кн. 74, 2012.
- Милорадовић, Софија. *Уџоџреба џадежних облика у џовору Параџинској Поморавља*. Балканисџички и еџномиџрациони асџекџи. Београд: Етнографски институт САНУ. Посебна издања 50, 2003.
- Младеновић, Радивоје. *Говор јужнокосовској села Гаџиње*. Београд: Институт за српски језик САНУ. Монографије 18, 2013.
- Младеновић, Радивоје. Говор северношарпланинске жупе Сиринић. *Српски дијалектолошки зборник LXVI/1* (2019): 1–1049.
- Пипер, Предраг. Предикат. Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременој српској језика. Просја реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 301–343.
- Ружић, Владислава. Проста реченица као синтаксичка целина. Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. *Синтакса савременој српској језика. Просја реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 477–571.
- Симић, Радоје. Синтакса левачког говора I, Употреба падежних облика. *Српски дијалектолошки зборник XXVI* (1980): 1–146.
- СОБОЛЕВ, Н. Андрей. Категорија падежа на периферии балканославјанског ареала. *Зборник Маџице српске за филоџију и линџисџику XXXIV/1* (1991): 93–139.
- СОБОЛЕВ, Н. Андрей. О синтакси јужноцрногорских и источносрбјанских говора са гледишта балканологије. Деспотовац: *О српским народним џоворима* (Научни скуп, Деспотовац, 21–22. 8. 1996), Дани српског духовног преображења, 1997, 9–20.
- Станковић, Станислав. О дијалектолошкој екскурзији у витинском крају у Горњој Мораве (Извештај, напомене о џовору, дијалекатски текст). *Зборник радова Филозофској факулџеџи*. Посебно издање џоводом 50-џодиџњице Филозофској факулџеџи. Посвећено џроф. др Милосаву Вукиџевићу. Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, 2010а, 519–540.
- Станковић, Станислав. Из говора села Бинач у Горњој Морави. (Лингвогеографска скица и дијалекатска грађа. *Зборник радова са џројекџи Исџраживања српској језика на Косову*

- и *Мејхохију*, Књига 1. Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, (2008), 2010б, 139–156.
- СТАНКОВИЋ, Станислав. Из говора села Клокот у Горњој Морави. (Лингвогеографска скица и дијалекатска грађа). *Зборник радова са пројекта Истраживања српског језика на Косову и Мејхохију*. Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, Књига 2 (2009), 2010в, 161–170.
- ТОПОЛИЊСКА, Зузана. Антропоцентрична теорија језика и српски падежи. *Јужнословенски филолоџ* LVIII (2002): 1–13.

*

- HOLTON, David, Peter MACKRIDGE. Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton. Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 1999.
- KRIJEZI, H. Merima. *Značenje predloga u albanskom i srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Beograd 2012. (електронска верзија: <http://doiserbia.nb.rs/phd/fulltext/BG20130207KRIJEZI.pdf>)
- TRIJADAFILIDIS, Manolis A. *Mala novogrčka gramatika*. Tesalonika: Aristotelov univerzitet u Tesaloniki. Institut za novogrčke studije. Fondacija Manolisa Trijandafilidisa, 1995.

Žarko Bošnjaković

FUNCTIONS AND MEANINGS OF NOMINATIVE IN THE SPEECH OF THE VILLAGES OF BINAČ AND KLOKOT

S u m m a r y

The author analyzed the use of nominative in two villages (Binač and Klokot) of Gornja Morava in the function of: subject, predicate, the other case meanings and in parcels. The nominative case in the function of subject in the deep structure is the left actant of predicate, while at the surface structure it has a free distribution, which is determined by the author of the message depending on the sentence perspectivization. The formalizers of the first actant are most often nouns (*vodeničár, tátko, Ráda, Némci*), pronouns (*ón, niko, sváki*) and the numeral nouns (*troíca*) which are used to designate human beings, i.e. the collectives they form (*vójska, zádruga, sváka kúča; Búgarska*), as well as other entities (*bívolice, kokóška*). Some natural phenomena (*kiša, vóda*) or (*tóčak, púška*), etc. are named as agents.

In sentences with a medial predicate in the function of the grammatical subject, we found nouns with a semantic sign animacy (-), and agent is a person who is not named at the surface level (*Žito se prodáe sas ráboš Bi*). The subject can also be a bearer of some property (*Náš živót múč'an je bíja t'ʔ'd Kl*).

The nominative case in the reduced comparative sentences (2.1.3) is the agent (...nisi zamučija *kó mój d'ěda Bi*. [→ ti nisi zamutio kao što je *moj deda* zamutio]) or a bearer of some property (...kauč tvrd *kó óva dáska Bi*. [→ kauč je tvrd kao što je tvrd *ova daska*]).

The nominative case is often used as a predicate with a copula (2.2.1) or semi-copulative verbs (2.2.2). When it comes to the connection with a copula, the predicative can have a free distribution. The predicative can appear at the surface level of the sentence (*Jóle bija domačín Bi*) or in the deep level when developing the construction *kao* + nominative (*I dóšo jed' ʔ'n ko Cígan Kl*. [→ *kao da je Cigan*]).

The nominative case can occur in the function of a sentence equivalent (2.2.1.3), where it is representative of the lexical core of the nominal part of predicate of the developed sentence. It can be related to certain utterances, but it can also be an independent and separate part of a sentence ([*A odgovára li ti mláda el stára žena?*] – *Pa né mláda, sram'óta da úzim mládu!* *Bi*. [→ *To je sramota* da...]).

The nominative case also appears as predicative in a developed temporal sentence (2.2.1.4) which is a transformation of the construction *kao* + noun, which would correspond to the predicative instrumental (*Sveti Đórdija mí smo slaví'i ko divójka Kl*. [→ *dok sam bila devojka*]).

There is a different inventory of semi-copulative verbs next to which the nominative case appears, in the function of the complement (*ón radio ko sudija u G'jilane Kl*. *É, mí t'rske víkamo. Ví g'rsnice, mí t'rske Bi*).

In the researched speech, there is the analytical declension, which means that nominative, vocative and general case in the singular masculine and feminine nouns ending in *-a* (*majku, slugu*) and the singular masculine nouns with the semantic sign animacy (+) (*Stojana, brata, tatka*). These forms, as well as syncretized masculine forms with the semantic sign animacy (-) and all forms in the plural of all three grammatical genders are used in the function of a general case or in the function of syncretized forms which, on the basis of the lexical semantics of predicates and prepositions, express different case relations. Given that the case is primarily a syntactic category, it is not surprising that a formal syncretism of it has occurred, and that the basic form of noun, the nominative case, can optionally appear in the function of other cases in the standard language or the general case in this speech: *fláša ládna vóda* Kl, *Móra sváka subóta* da idem u *Gílane obavézno* Bi, *A kój ti vól'i brát, bráte!* Bi.

The nominative also appears in parcels (2.4), the independent parts of a sentence, which are related to other sentence members. They are characterized by repetition of lexemes in a sequence (*Já ne vérujem, ali icepáše mi glávu – mađije, mađije, mađije* Bi. [→(stalno) se prave *mađije* ili (stalno) se pričá *o mađijama*]). Otherwise, in a sentence they have the function of: subject (*Té, dóde múzika, gósti kod óca mi, gósti ovámo, nárot, póse otídimo u cřkvu da se v'énčamo* Kl. [→*narod se okupio*]), predicative ([*Svádba, káko se právi?*] –*Pa svádba se právi ... góč, čúbe, svirénje, búka, klimét* Bi. [→*Tu je góč, čúbe, svirénje, búka, klimét*]), a direct object (*On je ... mój múž sakát, kalabyl' bk déca, ne mój da gi izráne* Bi. [→*ima(mo) kalabaluk 'mnoštvo' dece*]), adverbial ([*A kólko gódine si služio vójsku?*] –*Dve godine. Pešadija. Sanitecka služba* Bi. [→Služio sam *dve godine, u pešadiji, u sanitet-skoj službi*]).

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад
zarko.bosnjakovic@gmail.com

(Примљено: 4. јануара 2021;
прихваћено: 12. маја 2021)